

ღუჭიჭერისა და ანბალოზის შრთიერბადაახილი
(აკ. გაწერელიას შემოქმედებითი პორტრეტისათვის)

მოკლე შინაარსი

მეოცე საუკუნის მკვლევართა შესახებ საუბრისას შეუძლებელია გვერდი ავუაროთ აკაკი გაწერელიას მეცნიერულ და ლიტერატურულ საქმიანობას. უაღრესად რაფინირებული და ფართო განათლების მქონე მკვლევარი თავს უპირველესად მწერლად მიიჩნევდა. მეცნიერულ-კრიტიკულ ნაშრომთა გვერდით ღირებულია მისი ლიტერატურული ნაწარმოებები.

მხატრულ ნაწარმოებთა თემატიკა მრავალმხრივი და ორიგინალურია, სტილი დახვეწილი – რაფინირებული.

დღემდე ამ უთვალსაჩინოესი მკვლევრისა და მწერლის შემოქმედება, ისევე როგორც მისი მეცნიერული ნაშრომები, სათანადოდ არ არის შესწავლილი. წინამდებარე ნაშრომი ამ ხარვეზის გამოსწორების მცდელობაა.

ნაშრომში განხილულია მისი ნოველებისა და მოთხრობების პრობლემატიკა.

საკვანძო სიტყვები: აკაკი გაწერელია, მეცნიერული და ლიტერატურული საქმიანობა, ნოველები, მოთხრობები.

Makvala Davitadze

**THE DIALOGUE BETWEEN LUCIFER AND THE ARCHANGEL
FOR CREATIVE PORTRAIT OF AKAKI GATSERELIA**

Abstract

Talking about twentieth-century scholars, it is inconceivable not to discuss the scientific and literary activities of Akaki Gatsrelia. A scholar with a highly refined and broad-based education, he considered himself primarily a writer. His literary works are valuable alongside his scientific-critical works. The themes of his works are versatile and original, the style delicate - refined.

Up to this date, the creations of this most notable researcher and writer, as well as his scholarly works, have not been properly inspected. The present work is an attempt to correct this flaw.

The work discusses the problematics of Akaki Gatsserelia`s novels and short stories.

Key Words: Akaki Gatsserelia, the scientific and literary activities, novels, short stories.

შესავალი. რამდენიმე მეცნიერთან წამიკითხავს წუხილი იმის თაობაზე, რომ ქართული ლიტერატურის მკვლევართა შორის იშვიათად იხსენიება დიდი მეცნიერი და ფილოლოგოსი აკაკი გაწერელია. არადა, ქართული მეცნიერული აზრისა და მხატვრული სიტყვის ისტორიაში უდიდესი, გამორჩეული ადგილი უჭირავს მას, მეოცე საუკუნის ლიტერატურათმცოდნეს, მწერალს, პუბლიცისტს, მეცნიერს. ის იყო საინტერესო პიროვნება, ფართო ცოდნითა და სიღრმით. ნარკვევები, ესეები, პოლემიკური სტატიები, იმპრესიონისტულ-ბიბლიოგრაფიული ეტიუდები და მხატვრული ნაწარმოებები წარმოადგენს მის ბრწყინვალე დანატოვარს.

მიზანი. დღემდე აკაკი გაწერელიას, ამ უთვალსაზიროსი მკვლევარისა და მწერლის, შემოქმედება, ისევე როგორც მისი მეცნიერული ნაშრომები, სათანადოდ არ არის შესწავლილი. წინამდებარე ნაშრომი ამ ხარვეზის გამოსწორების მცდელობაა. ნაშრომში განხილულია მისი ნოველებისა და მოთხრობების პრობლემატიკა.

მსჯელობა.აკ. გაწერელია დაიბადა ფოთში 1909 წელს, გარდაიცვალა 1996 წელს. დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიური ფაკულტეტი 1932 წელს.

1934 წლიდან მუშაობდა სახელმწიფო გამომცემლობებში, შემდეგ შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტში, თეატრალურ ინსტიტუტსა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, აგრეთვე აღ. პუშკინის სახელობის პედაგოგიურ ინსტიტუტში, სადაც 1957 წლიდან ხელმძღვანელობდა საზღვარგარეთის ლიტერატურის ისტორიის კათედრას და სიცოცხლის ბოლომდე ასრულებდა თავის მოვალეობას. ლიტერატურულ სარბიელზე გამოვიდა 1927 წლიდან. ავტორია მონოგრაფიებისა: ნიკოლოზ ბარათაშვილი - 1945წ., გრიგოლ ორბელიანი - 1957წ., ვაჟა-ფშაველა - 1961წ.; აქვს გამოკვლევები ქართული ლექსთწყობის საკითხებზე,

ფუნდამენტური ნაშრომი ქართული კლასიკური ლექსი - 1953, მნიშვნელოვანი დვაწლი მიუძღვის ტექსტოლოგიაში, გამოსცა პ. იოსელიანის „ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა“ - 1936 წ., გრიგოლ ორბელიანის პირადი წერილების ორი ტომი, მომზადებული ჰქონდა სხვა ტომებიც, რომლებიც, სამწუხაროდ, დაკარგულია. მას ეკუთვნის მოთხრობები და ნოველები: „ჩირიურთი“, „იმამი ლოქაში“ - 1942წ., „ბოსკოს შეგირდი“ - 1942წ., „სიკვდილი ბარათაშვილისა“ - 1945წ., 1960 წ. გამოაქვეყნა ნოველები, 1972 წელს - მოთხრობა „შამილი და მისი ნაამბობი“. იყო ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი (1954).

მიმაჩნია, რომ, აკ. გაწერელის ლიტერატურული საქმიანობის დასაწყისად, უნდა ჩავთვალოთ 1926 წელი. ამ წელს 16 ჭაბუკი, ნიჭიერებით გამორჩეული, მწერალთა პირველი ყრილობის დელეგატის რანგში ნიკო ნიკოლაძისა და ვასილ ბარნოვის გვერდით იდგა. ამ ფაქტს მთელი ცხოვრების მანძილზე სიამაყითა და სიამოვნებით იხსენებდა. იხსენებდა მაშინაც, როცა ის ჩემი მასწავლებელი და უფროსი მეგობარი იყო. „ფილოლოგიაში მე ხელდასხმული ვარ კორნელი კეკელიძისა და სიმონ ყაუხჩიშვილის მიერ, ივანე ჯავახიშვილი კი ისეთივე სათაყვანებელია ჩემთვის, როგორც ილია ჭავჭავაძე“. გრიგოლ ფილიძის ძე წერეთელს კი, ანტიკური ხელოვნების უზადო მცოდნეს, თავის უსაზღვრო სიყვარულად მიიჩნევდა და მისადმი ერთგული დარჩა თავისი ცხოვრების მანძილზე. სულის არისტოკრატი, ასე მოიხსენიებდა ხოლმე ჩვენთან, სტუდენტებთან, თავის მასწავლებელს – გრიგოლ წერეთელს.

ბატონი აკაკი გაწერელია იყო კლასიკურ კულტურასა და მწერლობაზე ორიენტირებული, ანტიკური ლიტერატურის უზადო მცოდნე, უგანათლებულესი პიროვნება. გარკვეულწილად ეპატაჟური, გარკვეულწილად გამომწვევი, მახვილი სიტყვისა და ირონიის ოსტატი, ამავედროულად მიაშიტი, ყმაწვილური ჟინითა და ემოციით სავსე. მისთვის უცხო იყო მონური ქედის მოხრა, ფეხქვეშ გაგება, მდიქვნელობა. ის იყო ღირსეული მეგობრობის ნიჭით დაჯილდოვებული. მეგობრობდა არაერთ ქართველ მწერალთან, მაგალითად, კონსტანტინე გამსახურდიასთან და იმდენად ახლოს იყვნენ ერთმანეთის სულიერებასთან, რომ დიდმა კონსტანტინემ თავისი შვილი, საქართველოს პირველი პრეზიდენტი, ზვიადი, მოანათვლინა პავლე ინგოროყვასთან ერთად.

ილია ჭავჭავაძისა და პოლ ვალერიის მოტრფიალიისათვის, სწორედ პოლ ვალერი წარმოადგენდა იდეალს. ხშირად მივიჩნევთ, მისი ნიჭისა და ერუდიციის ადამიანს კიდევ უფრო მეტი უნდა დაეწერა და შეექმნა. ამ შემთხვევაში, მასზეა ხალხური სიბრძნით ნათქვამი ანდაზა: „სანამ ჭკვიანმა გზა გაზომა, გიჟმა ხიდი გადაიბრინაო“. სწორედ ღრმა განათლება, ფაქიზი ლიტერატურული გემოვნება იყო მიზეზი იმისა, რომ წერდა სიფრთხილით, წერდა დიდი ხნის ფიქრისა და გონებაში ასჯერ გაზომის შემდეგ. მას სახელად და დიდებად 324 გვერდიანი მონოგრაფიაც ეყოფოდა ქართული კლასიკური ლექსის შესწავლას რომ მიუძღვნა (ქართული კლასიკური ლექსი. მახვილი, რითმა, სტროფი), აგრეთვე უდიდესი შრომის შედეგია მისი 450 გვერდიანი ნაშრომი „ნარკვევები, პორტრეტები, ლექსთმცოდნეობა“.

ამჯერად ჩვენი ყურადღების საგანს წარმოადგენს აკ. გაწერელიას მხატვრული სიტყვა – მისი ნოველები და მოთხრობები. თავადაც თავს ჯერ მწერლად, შემდეგ კი მკვლევრად და მეცნიერად მიიჩნევდა. არასოდეს დატოვო შენს ნაწერში დაუშუშავებელი ფრაზა, არ გადადო მისი გარანდვა, მერე გაგაწამებს; არასოდეს არ დაიწყო წერა, თუ შინაგანად მოუშაბდეგელი ხარ. და კიდევ ერთი: მხოლოდ სუფთა ქაღალდზე წერე. ქაღალდის ხარისხი ხანდახან უშუალოდ მოქმედებს ნაწერის შინაარსზე – უშუურველად არიგებდა დამწეებ მწერლებსა და კრიტიკოსებს, მათ შორის გურამ ასათიანს.

და რაც მთავარია, ბატონი აკაკი წარმოადგენდა ღრმა შინაგანი დიალოგების უნარის მქონე ადამიანს. აწმყო და გარემო არ იყო მისი სულიერების დაამების წყარო. წარსულის დიდ აჩრდილებს ემუსაიფებოდა: დანტე, პასკალი, როზანოვი, ნილს ბორი, პოლ ვალერი და სხვ. მცირე ჩამონათვალია, ფიქრს რომ უამებდა ღრმად ერუდირებულ მეცნიერსა და შემოქმედს...

აკ. გაწარელიას მხატვრული შემოქმედება სამ მძლავრ ნაკადს წარმოადგენს. ანტიკური და ბიზანტიური კულტურის სიდიადითა და შთაბეჭდილებითაა ნასაზრდოები არაერთი ნაწარმოები, მაგ. „ფაიდას გამოცხადება“, რომელსაც რომანი-ეტიუდი უწოდა. ცნობილია მისი დამოკიდებულება და უდიდესი სიმპათია ნეტარი ავგუსტინეს პიროვნებისა და მემკვიდრეობის მიმართ. სამწუხაროა, რომ მას აუსრულებელი დარჩა უდიდესი სურვილი, დაეწერა მონოგრაფია ავგუსტინეს შესა-

ხებ. მისი ბედისწერა იყო ალბათ ის, რომ ის არ ფლობდა არც ერთ ევროპულ ენას, რამაც გარკვეულწილად შეაფერხა და ვერ დაასრულებინა ეს დიდი საქმე.

მეორე ნაკადს მისი ისტორიული მოთხრობები შეადგენს (სიკვდილი ბარათაშვილისა, იმამის ერთი დღე, ამზათი, ჩირიურთი, იმამი ლოქაში, ბოსკოს შეგირდი; ორეული, ნაზარის უკანასკნელი ლოცვა). გულდასაწყვეტია მისი მეორე, დიდი, ვერშეუსრულები სურვილი, შემოქმედებით-სამწერლო საქმეში, შეექმნა შამილის შესახებ დიდი რომანი, როგორც თავად ამბობდა ხოლმე ეპოპეა.

საჭირო დროს მოიხელთებდა თუ არა, თითქოს აზუსტებდა და ერთგვარად აკვირდებოდა მოსაუბრეებს. ყვებოდა საინტერესო დეტალებს თავისი მომავალი რომანიდან... ესათუებოდა შამილის აჩრდილს, როგორც კავკასიის თავისუფლებისათვის მებრძოლ იდეალურ რაინდს... შამილს უძღვნა მან თავისი ისტორიული მოთხრობები: „იმამის ერთი დღე“, „იმამი ლოქაში“, „ბოსკოს შეგირდი“.

თავისუფლების იდეა მეცხრამეტე საუკუნის მთავარი ორიენტირი და ღირებულებაა. არაერთი ქართველი მწერლის შემოქმედებაში არის დახატული შამილის სახე, სახე კავკასიის ხალხთა თავისუფლებისათვის დაუცხრომელი და თავდადებული მებრძოლი ადამიანისა. ქართულ ლიტერატურაში შამილის სახე წარმოჩნდა, როგორც დაუმორჩილებლობის პარადიგმა. ასეა დახატული მთის არწივის – შამილის სახე აკაკი წერეთლის („შამილის სიზმარი“), ილია ჭავჭავაძის, ალექსანდრე ყაზბეგის, გრიგოლ რობაქიძის, ტიციან ტაბიძის, ანა კალანდაძის და სხვათა შემოქმედებაშიც. აკაკი გაწერელიას ნაწარმოებებში დახატული სახე იმამისა მონუმენტური და ადამიანური ღირსებებითაა სავსე. ნაწარმოებს „იმამის ერთი დღე“ ეპიგრაფად წამძღვარებული აქვს აპ. რუნოვსკის დღიურის ჩანაწერი, რომელიც 1861 წლით თარიღდება: „თხემით ტერფამდე ფილოსოფოსი–სტოიკოსი. უღარიბესი და უღელვებელი ფაკირი მთელს ქვეყანაზე. თავისსავე თავის ტყვე“ – ეს მინაწერი ავტორის ხერხია, რომ შეამზადოს მკითხველი შამილის დიდებულების სისრულით აღსაქმელად. აღწერს 1858 წლის ზამთრის ერთ სუსხიან დღეს ვედენოში და შამილს, უმკაცრეს სტოიკოსს, გვიხატავს ადამიანურად თბილი დამოკიდებულებით. ეს დამოკიდებულება იკითხება შამილის ქცევა-მანერებში თავის საყვარელ კატასთან მიმართებაში. „გაუფანტავი მოწყენა არ-

გუნა შამილს უზენაესმა“, - წერს ავტორი, და მეტაფორული ფრაზით ხატავს გარემოს, რომელშიც შამილი იმყოფება: „მისი სარკმლიდან კარგად ჩანს დათოვლილი ჩერმოილამი, ჟამიდან ჟამზე არემარეს ყვავები გადაუფრენენ“. ყვავების გადაფრენა ერთგვარი აღფეორიაა მტერთა შემოსევისა.

ნაწარმოებში „იმამი ლოქაში“ რუსებთან ხანგრძლივი ბრძოლის შემდეგ დამარცხებული შამილის სახეა დახატული, რომელიც ტყვეობისა და დამარცხების შემდეგაც ზვიად ბუნებასა და წონასწორობას რომ ინარჩუნებს. რა თქმა უნდა, ოპერაში, წარმოდგენის დროს ლოქებსა და პარტურებში წარმოდგენილი რეპლიკებიც წვდება მის ყურს: აი, გმირის ტიპი!

არა ეს ავაზაკის ტიპია! მოწამის ტიპია! რა უძირო სევდაა... რუს ქაღბატონთან ორიოდე ფრაზით გასაუბრება ვერ წყვეტს მთის ამაყი არწივის ფიქრს. კარეტაში ჩამჯდარი იმამი თითქოს თავის თავს ელაპარაკება: „მხოლოდ უზენაესის კარნახით გადახდილი ომია ტკბილი და მწარეც... ვალღაჰ!“ ავტორი შამილის სახეს უდიდესი ხელოვნებითა და სიდიადით აღწერს და ბოლოს ერთგვარად აფასებს: „გალიაში მთვლემარე ლომი, რომელსაც ძველი ბუნაგი ეზმანება“. „ბოსკოს შეგირდის“ ფინალში აკ. გაწერელია ერთგვარად აჯამებს და კრავს შამილის სახეს: „ოცდახუთი წელი ვმეთაურობდი ჰაზავათს, დამარცხდი, მაგრამ საიქიოში პირნათლად წარვსდგები უზენაესის წინაშე. აკი მან დააწესა კანონი, რომელიც რწმენისთვის გადახდილ ომს თუ ჯამბაზის თვალმაქცობასაც ერთნაირად უაზროსა ხდის. ჩვენ ყველანი სათამაშო ვართ განგების ხელში!... მსმენელისათვის გაუგებარი დარჩა კანონის სახელი. შამილი მიუხვდა მათ, ტახტის ზურგს მიეყრდნო და გასაგონად წარმოთქვა: „აღ-მაეთ“ (სიკვდილი). მოხმობილი კონტექსტი დინამიკურად, ექსპრესიულად და ღრმა აზრითაა დატვირთული. აქ იჩენს სწორედ თავს ავტორის ღრმა, მხატვრული ოსტატობა.

უდიდესი ტრაგიზმითა და ფსიქოლოგიური ხედვითაა დახატული თავისუფლებისმოყვარე კავკასიელი ნაიბის ამზათის სახე ნაწარმოებში, რომელსაც ავტორმა „ამზათი – ანუ სევილიის დილა მთაში“ უწოდა.

ნაწარმოებში ცოცხალი, იდეალური სახეა დახატული ნაიბისა, რომელმაც ტყვედ ჩავარდნას სიკვდილი არჩია. „ცხენზე შემოსევა ცოლ-შვილი, პატარა ძმისშვილი შამა და ამზათის ჯალაბი ორბივით გაქროლებული ცხენითურთ ითუმ-ყალას

უფსკრულში გადაეშვა“, - ასეთი ყრუ სიჩუმი და მრუმე ფერებით ხატავს ავტორი გაპარტახებული აულის სურათს.

ავტორი აღნიშნულ ნაწარმოებს ორიგინალური მინაწერით ავსებს, რომელსაც ეპილოგის მაგიერი უწოდა და რომელშიც გადმოცემულია მისი, როგორც ადამიანის დამოკიდებულება ამზათის სახელისა და გმირობის შესახებ: „ამზათის სახელი და გმირობა შემოუნახავთ მარტოდენ კავკასიის ომის მტვერმიყრილ მატინებებს“, ხოლო ამზათს თავლინელ ძმას უწოდებს: „მე შენ გიგონებ, თავლინელო ძმაო, ამ სტრიქონებში“; ბოლოს კი ასეთივე უშუალოდ მიმართავს არა მხოლოდ ამზათს, არამედ ზოგადად მკითხველსაც, მიმართვა მხატვრული სიტყვისა და პატრიოტული აზრის უბრწყინვალესი ნიმუშია: „სვებდნიერნი ისინი კი არ არიან, ვინც ჰაზავას ეწვიან, არამედ ნაძირალათა და გარეწართა ბრბო, რომელიც ხანჯლებს მაშინ იშიშვლებს, როცა მას ქვეყნის მტრის ძალა უმაგრებს ზურგს და ეს ბრბო მუდამ მზად არის ყველა თავმოყვარის, ნიჭიერისა და ჰაზავათისათვის თავდადებულის დასადუპავად. ნურაფერს გაიკვირვებ შენს მარადიულ ძილში, თავლინელო ვაჟკაცო. შენი ხვედრი შენი ღამაზი ქვეყნის საერთო ბედის ნაწილია მხოლოდ“. ამ მაღალმხატვრულ და ღრმა ფილოსოფიური აზრის სიტყვებში აშკარად ჩანს ავტორის პიროვნული დამოკიდებულება სამშობლოსა და თავისუფლების მიმართ. უდავოდ, ავტორი გმირის პორტრეტის ხატვის დიდოსტატია.

უადრესად საინტერესო, ორიგინალური და მნიშვნელოვანი მის შემოქმედებაში ტრაგიზმით გაჟღერებული ნაწარმოები „ნაზარის უკანასკნელი ღოცვა“.

ხშირად ყოფილა, ჩემთან, როგორც მოწაფესთან, საუბროსას ხაზგასმით აღუნიშნავს ამ ნაწარმოების სიყვარული.

ნაწარმოებში გადმოცემულია ტრაგიკული ამბავი, მიტროპოლიტ ნაზარის დახვერება 1924 წელს. მიტროპოლიტი ნაზარი (ერისკაცობაში იოსებ ლეჟავა), დაიბადა იმერეთის სოფელ ჯიხაიშში. მან მიიღო სასულიერო განათლება. ოჯახის წევრების ტრაგიკული გარდაცვალების შემდეგ, 1904 წელს ბერად აღიკვეცა. 1918 წელს დადგინდა ქუთათელ მიტროპოლიტად. მონაწილეობდა 1917 წელს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენაში. 1921 წლის თებერვალში, საბჭოთა რუსეთის ინტერვენციის პერიოდში, თბილისის სიონისა და მცხეთის სცეტიცხოვლის განძეულობა ქუთაისში გახიზნეს და დამარხეს ბაგრატის ტაძრის ძირში მდებარე ნაზარის სამი-

ტროპოლიტო რეზიდენციის ეზოში. ბოლშევიკებმა განძს მიაგნეს, ნაზარი დააპატიმრეს და დახვრეტა მიუსაჯეს, რომელიც შემდეგ პატიმრობითა და პირადი ქონების კონფისკაციით შეეცვალა. 1924 წლის აპრილში ამნისტიის საფუძველზე გათავისუფლებული ნაზარი სამწყსოს დაუბრუნდა, მაგრამ იგი კვლავ დააპატიმრეს 1924 წლის 2 აგვისტოს. რამდენიმე კვირიანი დაკითხვისა და პატიმრობის შემდეგ, მიტროპოლიტი ნაზარი და მისი თანმხლები სასულიერო პირები (დეკანოზი გერმანე ჯაჯანიძე, დეკანოზი იეროთეოზ ნიკოლაძე, მღვდელი სიმონ მჭედლიძე და დიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე) ქუთაისის მახლობლად, საფინხიის ტყეში დახვრიტეს იმავე წლის 1 სექტემბერს. 1995 წელს საქართველოს საეკლესიო კრებამ მოახდინა მიტროპოლიტ ნაზარისა და მასთან ერთად მოკლულ სასულიერო პირთა კანონიზირება, ხსენება დაწესდა ახალი სტილით 27 აგვისტოს.

ნაწარმოებში დახატულია უკანასკნელი დღე ნაზარის სიცოცხლისა. მისი და პოლკოვნიკ ნიჟარაძის დიალოგი. დახატულია პოლკოვნიკის პორტრეტი უარყოფით და მუქ ფერებში.

ქუთაისის სემინარიიდან გაძევებულ ნიჟარაძეს განათლება რუსეთში, პეტერბურგში მიუღია, რუსეთის საელჩოების წევრადაც უმუშავია. ბუნებით ავანტიურისტი, – ასე ავასებს მწერალი მას. უმსახურია ბევრგან და დაწინაურებულა კიდევაც ღირსებისა და თავმოყვარეობის გაყიდვის ფასად. „უთვისტომოს არავინ ებრალებოდა“, – წერს მის შესახებ ავტორი. ეს დეგრადირებული პიროვნება ახლა სამშობლოში დაბრუნებულა, ახლა აქ უნდა გაასწოროს მიწასთან ყველაფერი. ნიჟარაძისა და ნაზარის დიალოგში ორივე ადამიანის სახე ჩანს. ჩანს დიამეტრალურად სხვადასხვა მხარეს... ესაა დიალოგი ეშმაკისა და ანგელოზისა. დაპირისპირება ღმერთის და უღმერთობისა. ნიჟარაძე თავს იმშვიდებს; ვერ იცნო სემინარიელმა თანატოლმა. დადგა საბედისწერო ჟამიც: საღორიის ტყეში უნდა დახვრიტონ ტყვეები. ნაზარი უკანასკნელ ღოცვას აღავლენს. მოულოდნელად ის მყისიერად გაეშურა პოლკოვნიკისაკენ. მის წინ შედგა, ჯვარი მადლა ასწია და მიმართა: – „სულისათვის შენისა ვიღოცებ უკანასკნელად შვილო, ვლადიმერ, რამეთუ არღარა ცოცხალ ხარ! მოგიტევენს უფალმან ყოველივე მეოხებითა ღვთისმშობლისაითა“. პოლკოვნიკს თავზარი დაეცა, ნაზარმა თურმე იცნო, მისი სახელიც კარგად ახსოვდა. ნაზარი დახვრიტეს, მაგრამ პოლკოვნიკი ცოცხალ-

მკვდარია, ნაზარის უკანასკნელმა ლოცვამ ოდნავ მაინც შეასრულა თავისი დანიშნულება. უდიდესი მხატვრული ოსტატობითაა დახატული მლოცველი ნაზარისა და ღვთის მგომბი ნიჟარაძის სახე. ამ ნაწარმოებითაც პასაჟებისა და კოლიზიების ხატვის დიდოსტატად გვევლინება ავტორი.

უძველესი, ანტიკური, ისტორიული ამბებისა და პიროვნებების ცხოვრებათა მხატვრულად აღწერის გვერდით ასევე საინტერესოა მესამე ნაკადი მის შემოქმედებაში. ესაა სოციალურ და ყოფით თემაზე შექმნილი ნაწარმოებები: „მხატვრის ნაამბობო“, „ამბოხი“, „საბედისწერო შემთხვევა“, „ცაცა“, „თხუპნია“, „მოურავი“. ამ ბელეტრისტულ ნაწარმოებთა პერსონაჟები არიან უბრალო ადამიანები, თავიანთი ახირებული თვისებებით, დარღვითა და ფიქრებით. ამ ფონზე მწერალი საინტერესოდ და ღრმა ფსიქოლოგიზმით გვიხატავს მათ სულიერ პორტრეტს, მათ სულიერ მდელვარებას, შფოთსა თუ ფაქიზ, ამადლებულ გრძნობას.

ყურადღება მინდა გავამახვილო ერთ საინტერესო ნაწარმოებზე, რომლის სათაურია „თხუპნია“. ეს პატარა ნაწარმოები ერთგვარ იდეურ ნათესაობას იჩენს ნ. ლორთქიფანიძის ნოველასთან „ქორწილი“, აკ. გაწერელიას მოთხრობაში „თხუპნია“ სიყვარულის თემა გარკვეულ, მკაფიოდ დახატულ სოციალურ გარემოშია განფენილი. პიროვნული ღირსება იქცევა წვრილმან პატივმოყვარეობად, უსაგნო ამპარტავნობად, რომელიც სხვა ადამიანების ღირსების უტიფარი დამცირებით ისხამს ხორცს. რჩეული ქალისადმი მზრუნველობას და ერთგულებას გაღანტურობით ზერელედ შენიღბული გულგრილობა და უპატივცემულობა, სასტიკი ეგოიზმი ცვლის.

ნაწარმოების მთავარი გმირი ემა ულამაზესი ქალია, რომელიც გათხოვებიდან თვრამეტი წლის მანძილზე, თავდახრილი, მდუმარედ იტანს ყველაფერს, რადგან უყვარს ქმარი, უწა. ემას ცხოვრება არის ბავშვურად სუფთა და წრფელი, მიმნდობი ადამიანის ტრაგიკული ბედი და თავგადასავალი. ემა მსხვერპლია, განწირული მსხვერპლი მულისა, რომელიც ცივი, უღმობელი და უგულო ადამიანია. ფაქტია, ემა გახდა მისი ინტრიგებისა და ჩაგვრის ობიექტი. ემა მსხვერპლია და როგორც ნ. ლორთქიფანიძის ნოველის გმირის, ქეთოს, ცხოვრება, მისი ცხოვრებაც ფსიქიკური აშლილობით დამთავრდა.

ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ აკ. გაწერელიას შემოქმედებისათვის ნიშანდობლივი და დამახასიათებელია ქალის ბუ-

ნების გახსნის ოსტატური ხერხები, ღრმა ფსიქოლოგიზმი და ორიგინალურობა. ასეა მოთხრობაში, რომლის სათაურია „ცაცა“.

მოთხრობებსა და ნოველებში, აშკარად იკვეთება ავტორის სიმპათია თუ ემიპათია ჩაგრული ქალების მიმართ. ამ მხრივ არც მისი ნაწარმოები „ამბოხია“ გამონაკლისი.

აკ. გაწერელის მოთხრობათა შორის საინტერესოა „სიკვდილი ბარათაშვილისა“, რომელშიც ტრაგიკული ბედის პოეტის სიკვდილის წუთებია ასახული.

აღწერილი გარემო ძირითადად მუქ ფერებშია დახატული, ის ბარათაშვილის სულიერი მღელვარების გამოძახილია თითქოს. მარტობაში მყოფი პოეტის სიცოცხლის ბოლო წუთები ავტორს გადმოცემული აქვს უდიდესი მხატვრული ოსტატობითა და ისტორიული სინამდვილის გათვალისწინებით. მხატვრული სიტყვა სადაა და დამაჯერებელი.

აკ. გაწერელის ნებისმიერი ნაწარმოების ყოველი წინადადება მხატვრული ფორმით დახვეწილი, აზრსა და გონებაშია გადახარშულ-დახვეწილი.

აკ. გაწერელის ტიპის შემოქმედი შეუძლებელია დავიწყებული იყოს, ასეთები სამარადჟამოდ მკვიდრდებიან ერის მეხსიერებაში, რადგან ის მაღალ ესთეტიკურ ღირებულებებზე იყო ორიენტირებული. ხელოვანი, რომელიც ატარებდა დროის სტიგმას, მაგრამ ქედი არასოდეს მოუხრია.

აკაკი გაწერელის ეკუთვნის სიტყვები: „მწვანე ფოთოლი შემოდგომით ყვითლდება, აწყდება ხის ყლორტს და ფარფატით ეშვება დედამიწაზე და მრავალი ასეთი ფოთოლი ოქროსფერ ხალიჩად ეფინება ეზოს. ნურც ერთ ფოთოლს ნუ მოსწყვეტთ თქვენი სულიდან, მანამ, სანამ ის ოქროსფერს არ შეიძენს“. თავადაც ასე იყო, არასოდეს არ მოწყვეტილა მისი სულიდან უმწიფარი სიტყვა, ოქროფერის გარეშე.

მწერალი და მეცნიერი დიდად აფასებდა მაღალ ხელოვნებას: „კარგ სტილს ლიუციფერისა და ანგელოზის ურთიერთგადაძახილი წარმოშობს“, – წერდა იგი.

სწორედ ამ „გადაძახილითაა“ შობილი მისი შემოქმედების თითოეული ბჭკარედი თუ სიტყვა. მის ნაწარმოებებში ერთნაირად ატყვევებს და ხიბლავს წამკითხველს აზრის სიღრმე და გადმოცემის დახვეწილი ფორმა, ავტორის რაფინირებული, მაღალმხატვრული და ლირიკული ბუნება. განსაცვიფრებელი ერუდიცია მისთვის დამახასიათებელ თვითმყოფად სტილშია

მოქცეული და, როგორც თვითონ მიიხნეოდა, სულიერი განცდებისა და ფიქრების ვიბრაციის დროს ესმარებოდა.

აკ. გაწერელისა მეცნიერული ნაღვაწ-ნაფიქრალი, მისი შემოქმედება, მოთხრობები თუ ნოველები გვიხვევენ მის სულიერ სიმაღლეს. მიუხედავად იმისა, რომ რთული ცხოვრება გაიარა ჭეშმარიტად ევროპული რანგის მეცნიერმა, რომელსაც ხელს უშლიდნენ, აბეზდებდნენ, გამუდმებით ებრძოდნენ, მაინც ყველაფერს გაუძლო, ქედი არასდროს მოუხრია.

აკაკი გაწერელისა შემოქმედების მკითხველი უნდა იყოს მაღალი ლიტერატურული გემოვნების მქონე, რადგან მის შემოქმედებაში „ირხევა ამბების, ვნებების, იდეათა და ფანტაზიათა გრანდიოზული კალეიდოსკოპი“. შემოქმედი ანტიკურობის გადმოძახილს თანამედროვეობის ყოფაში ეძებდა. პოულობდა შესაფერის ფერებს. მან, როგორც მეცნიერმა და შემოქმედმა, იცოდა: „წიგნების ქექვას“ ერთი ნაყოფი მოაქვს. ისინი გვაძლიდრებენ, გვაიმედებენ ან იმედს გვიცრუებენ, – საქმე ისაა, რა მიმართულებით არხევს ჩვენი ხელი თვითონ კალეიდოსკოპს“.

მისი ხელი კი ამ კალეიდოსკოპს ყოველთვის სწორად, მიზანმიმართულად და მასშტაბური ხილვების საჩვენებლად არხევდა. ქმნიდა მხატვრული სიტყვის ისეთ ფერად, ხატოვან მოზაიკას, რომელიც მარადიული ელვარების ნიშნითაა აღბეჭდილი დროსა და სივრცის გარეშეც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გაწერელია, 1985 – გაწერელია აკ. ნოველები და მოთხრობები. თბ., 1985;

სიმონ ხუნდაძე, აკაკი გაწერელია, 1934 // მნათობი. - თბილისი, 1934. - 10. გვ. 184-185

გაწერელია, 1962. აკაკი გაწერელია. წერილები და ნარკვევები, ლიტერატურული ძიებანი, პორტრეტები. თბილისი, 1962;

გაწერელია, აკაკი. შამილი, 1962 // რჩეული ნაწერები : [ტ.] 1: ა. გაწერელია. წერილები და ნარკვევები, ლიტერატურული ძიებანი, პორტრეტები. თბ., 1962;

გაწერელია, აკაკი, შამილი 1962 // რჩეული ნაწერები : [ტ.] 1: ა. გაწერელია. წერილები და ნარკვევები, ლიტერატურული ძიებანი, პორტრეტები, თბ., 1962.